

İçindekiler:

- Dün ve bugün faşizm: Neo-faşizm (1)
- Neo-faşizm (2): Yükseliş ve bölünme
- Neo-faşizm (3): Sağ ve sol popülizm

Dün ve bugün faşizm: Neo-faşizm (1)

Yaşar Ayaşlı 5 Mart 2021 15:18

Emperyalist sistem yaşadığı sürece faşizm yok olmayacak, her toplumsal fenomen gibi değişim yasalarına tabi olarak varlığını koruyacaktır. “Neo” ön eki 1950’lerden sonra yeniden canlanan faşist hareket ile selefi arasındaki ilişkiyi tanımlar. “Neo-faşizm” ise hem yenisi ile eskisi arasındaki farklılığı hem de ikisi arasındaki sürekliliği yansıtır. Birinden diğerine geçişte kopuş tali, süreklilik esastır

Faşizm tahlillerinde sık rastlanan yanlışların başında özcü okuma gelir. Olguları toplumsal ve tarihsel bağlamından koparan bu tarz okuma, faşizmin iktidara gelirse yine aynı kıyafetler, aynı yöntemler, aynı söylemlerle geleceği öngörüsüne dayanır. Oysa atasözünde dendiği gibi, “Şeytan bir daha asla aynı kapıdan gelmez.”

Doğru okuma, tarihselliğini, yani bir zamanlar olmadığını, belirli koşullarda ortaya çıktığını, koşulları olduğu sürece varlığını koruyacağını, kendini var eden koşullar ortadan kalktıgındaysa artık olmayacağını dikkate alan okumadır.

Buradan hareketle yeni faşizmi (neo-faşizm) tarihsel çerçevesine oturtmak için ilkin eski faşizmle ilişkisini, ikinci olarak Soğuk Savaş yıllarındaki ve sonrasında durumu, üçüncü olarak neoliberalizmin kriziyle bağlantısını ve yükselişini, dördüncü olarak kendi içindeki bölünmeyi, son olarak da bunların nasıl üstünün örtülmeye çalışıldığını ele alacağız.

Neo-faşizm

Emperyalist sistem yaşadığı sürece faşizm yok olmayacak, her toplumsal fenomen gibi değişim yasalarına tabi olarak varlığını koruyacaktır. “Neo” ön eki 1950’lerden sonra yeniden canlanan faşist hareket ile selefi arasındaki ilişkiyi tanımlar. “Neo-faşizm” ise hem yenisi ile eskisi arasındaki farklılığı hem de ikisi arasındaki sürekliliği yansıtır. Birinden diğerine geçişte kopuş tali, süreklilik esastır. Her ikisinin de ideolojik kaynakları, siyasi amaçları ve sınıfsal karakterleri birdir; ikisi de şoven milliyetçi, az veya çok ırkçı, koyu antikomünist, halk düşmanı ve zorbadır. Özetle aralarındaki farklar nitel değil niceldir, özleri birdir.

Eski faşizm yükselişini devrimci dalganın düşüşüne borçluydu, savaştan sonra durum tersine döndü: 1945’te faşizmin Sovyet kızıl ordusu ve anti-faşist güçler karşısındaki ağır mağlubiyeti sadece askeri değil, aynı zamanda ideolojik, siyasi ve manevi bir yenilgiydi. Tüm eksiklerine rağmen Nürnberg yargılamalarında itiraf edilenler ve Nazilerin bilinmeyen ağır insanlık suçlarının açığa çıkarılması, faşizmi büyük bir itibar kaybına uğrattı. Sosyalizm, demokrasi ve bağımsızlık güçleri dünya çapında genel bir yükseliş sürecine girdiler. Savaşın sonu eski faşizmin de sonu oldu.

İkinci Dünya Savaşı’nın arkasından ideolojik ve siyasi platformunu selefinin mirası üzerinde temellendiren faşizm modern bir biçimde yeniden doğdu. Neo-faşist, neo-Nazi parti ve örgütlenmeler faşizmin yeniden üretimini ve dirilmesini, toplumun hafızasında ve günlük yaşamında alt-kültür olarak varlığını sürdüren norm ve değerlerin canlandırılmasını kendilerine misyon edindiler. Faşist parti olarak açık faaliyet yürütmeleri birçok ülkede yasak olduğundan isimlerini ve programlarını kısmen değiştirdiler; gerçek yüzlerini gizlemek için aşırı sağın öteki akımlarıyla simbiyotik ilişkiler geliştirdiler.

Savaş ertesini varlık koşullarından kopartılıp önceki faşizmin bir kalıntısı olarak görülmemeli, yeni faşizmi yaratan koşullarla eskisinin bire bir aynı olmadıkları dikkate alınmalıdır. Neo-faşist partilerin siyasi görüşleri ve davranışları içinde devindikleri nesnel ve öznel koşulların ürünüydü ve kendi burjuvazilerinin ve emperyalizmin güncel çıkarlarını yansıtıyordu. Parti adlarının başına karşısında oldukları değerleri ifade eden sıfatlar ekleyerek faşist kimliklerini gizlemeleri, mevcut hukuk kurallarına ve parlamenter sisteme tam bağlılık görüntüsü vermeleri kimseyi yanıltmamalıdır. Eski faşizmden ödünç aldıkları söylemleri, sembolleri, mitleri, militarist kıyafetleri, ritüelleri ve terör eylemleri de zaten bunu yalanlamaktadır. Anavatani Avrupa'da barbarlık örnekleri hafızalarda taze olduğu, kapitalist sistem nispi bir refah ve genişleme döneminden geçtiği ve burjuvazi iktidara gelmesinde yarar görmediği için, hala iktidarda oldukları İspanya, Portekiz ve daha sonra Yunanistan "Albaylar cuntası" haricindeki ülkelerde marjinal gruplar olarak var olmaya devam ettiler. Burjuvazi, anayasal çerçeveyi fazla zorlamamaları ve kendi kontrolüne tabi olması şartıyla faaliyetlerini sürdürmelerine icazet verdi. Soğuk Savaş'ın açık veya gizli enstrümanları olarak kullanıldılar. Faşist hareket iktidara getirilmek yerine devrimci harekete veya olası kitle hareketlerine karşı vurucu güç olarak kullanıldı ya da ilerisi için rezerv olarak elde tutuldu. Soğuk Savaş yıllarıyla örtüşen süreçte uluslararası güçler dengesi emek ile sermaye, kapitalizm ile sosyalizm, emperyalizm ile ezilen halklar ve emperyalistlerin kendi aralarındaki mücadeleler tarafından belirlenmekteydi. Emperyalistler, dünya devriminin "Üçüncü Dünya" ülkelerini de içine alacak şekilde genişlemesi karşısında, Avrupa'nın diğer yarısını ve başka yerleri komünizme kaptırma endişesiyle, emperyalist sistemi yeni payandalarla (askeri, mali, hukuki-siyasi kurumlar) güçlendirdiler. NATO ve her yerde hazır ve nazır 6. Filo dışında, dünyanın stratejik bölgelerinde askeri üsler kuruldu. Bir yandan Sovyet bloku Soğuk Savaş yöntemleriyle karadan ve uzaydan, ekonomik, siyasi, ideolojik ve askeri olarak abluka altında tutulurken, diğer yandan yeni sömürgeciliğe tabi ülkelerde ulusal ve sosyal kurtuluş devrimleri askeri müdahaleler ve faşist darbelerle bastırılmaya çalışıldı.

1950'lerde metropollerde olsun bağımlı ülkelerde olsun sanayide, ticarete ve finans alanında tekeller devlet kapitalizmi egemendi. Kapitalistler iki savaş arasındaki korkulu rüyaları krizlerden ve devrimlerden sakınmak bakımından devlet egemenliğini güçlendiren bu yolu daha güvenilir buluyorlardı. İkinci olarak bu aşamada

emperyalistler arasında keskin rekabet (ve savaş) değil, nispi iş birliği ön plandaydı: “1945-1975 arası dönemde emperyalist ülkelerle sosyalist blok arasındaki sistem rekabeti emperyalist ülkeler arasındaki rekabeti frenlemiş”tir.[1] Üçüncüsü savaş sonrası nispi bir refah dönemi idi. G. Fülberth, 1945-1975 arası dönemi, “Devlet tekeli sosyal refah kapitalizmi” olarak adlandırıyor.[2] Krizsiz geçen 30 yıl “daha çok iç talebe, iyiliksever devletin yapılandırılmasına ve genişlemesine” imkân sağlamıştır. Emperyalist devletlerin başkentlerini birleştiren ve merkezden bağımlı ülkelere uzanan çoklu bir ağ kuran uluslararası tekeller (çokuluslu şirketler), kazandıkları yüksek karların kırıntılarıyla besledikleri işçi aristokrasi aracılığıyla sert sınıf mücadelelerini frenleyebilmişlerdir. Gelişmiş kapitalist ülkelerin işçi sınıfları ve ezilenleri, bazen baskıyla, bazen toplumsal kontrol mekanizmalarıyla, daha çok da ekonomik ve sosyal ödünlerle sosyalist bir devrimden uzak tutulabildiler. “Refah Devleti” söylemi ve sosyal demokrat iktidarlar eliyle yapılan iyileştirmelerle işçi sınıfı hareketinin sosyalizme yönelmesinin önü alındı.

Dünyanın ezici çoğunluğunu oluşturan bağımlı ülkeler kampındaysa durum bunun tersiydi. Siyasi bağımsızlığına yeni kavuşan ülkelerde ulusal ve sosyal kurtuluş devrimleri yükseliş sürecine girmişti.

Emperyalizmle bütünleşmenin dış ve iç uzlaşmaz çelişkileri şiddetlendirmesi, devrim kadar faşizmin nesnel koşullarını da hazırladı. Dünya devrimci hareketinin merkezinin metropol ülkeler gibi çelişkilerini yumuşatma imkanından yoksun bağımlı, yarı-sömürge ülkelere kayması, sayısız devrim-karşıdevrim çatışmasıyla kendini gösterdi. Sınıf mücadeleleri merkez ülkelerde görece nispeten düşük ve barışçıl, bağımlı ülkelerdeyse daha hızlı, sert ve çatışmalı bir tempoda gelişti. “Üçüncü Dünya” tabir edilen ülkelerdeki ulusal ve sosyal kurtuluş mücadeleleri ile sivil-askeri faşist rejimler arasındaki ölümcül yarış bunun dışavurumuydu.

İleri ülkeler burjuvazisi, takviye edilmiş baskı ve ideolojik aygıtlarını kullanarak iktidarını hegemonik yöntemlerle ayakta tutabildiği sürece, faşizme geçme gereği duymadı. Bürokrasi, küçük girişimciler, öğrenciler, lümpenler arasında taraftar bulan neo-faşist örgütler, terör eylemleri düzenleyip, gerginlik ve korku yaratarak mevcut iktidarların yardımcısı rolünü oynadılar. Michal Kalecki 1964’te yazdığı bir makalesinde ilk dönem neo-faşizmini tasmalı köpek metaforuyla açıklar: “Zamanımızın faşizmi tasmalı köpek gibidir; her an belirli amaçlara erişmek için serbest bırakılabilir ve tasmalı olduğu zamanlarda bile potansiyel bir muhalefeti sindirmeye yarayabilir.”

Şunu da ekler: “Aynı zamanda tasmaı oldukça uzun olan köpek, resmi soğuk savaş, rövanş ve militarizm politikalarına yönelik herhangi bir direniş kıvılcımını bastırma konusunda çok faydalı olur.”[3]

Eski ve yeni ırkçılık

Eski faşizmle yeni faşizmin etnik ve ırksal ayrımcılıkları tam örtüşmez. İlkinin biyolojik ırkçılığı öne çıkmışken, ikincisi ağırlıklı olarak kültürel ırkçıdır. Kültürel farklılıklara dayalı önyargılara göre biçimlendirildiği için neo-ırkçılık diye de adlandırılan bu ırkçılık tarzında, eski paradigma esnetilerek sofistike hale getirilmiştir. Neo-ırkçı söylem üstü kapalı bir dille ifade edildiği için yeni faşistlerin ırkçılıklarını teşhis etmek daha zordur.

Esasında insan ırklarından söz etmek ırkçılık değildir, ırkçılık ırklardan bazılarının üstün, ötekilerin aşağı varsayıldığı yerde başlar. ırkçılığın tarihi sınıflı toplumlar (kölecilik) kadar eskidir. Kapitalizm çağında insanları yüksek ve düşük olmak üzere iki ırka ayıran sömürgeciler, bunu sömürgeciliği meşrulaştırmanın aracı olarak kullanıyorlardı. 17. yüzyıl sonlarında siyah ırk olarak damgalanan Afrikalı köleler Amerika’ya getirilip, beyaz Amerikalılara köle yapılıyorlardı. 17. ve 20. yüzyıllar arasında dünyanın diğer kısımlarını işgal edip aralarında paylaşan Avrupalı sömürgeciler ise insanları ten renkleri, yüz şekilleri (saç, göz, burun), fiziksel özellikleri üzerinden hiyerarşik bir ayrıma tabi tutarak ırkçı bir söylem geliştirdiler.

Hiç kuşku yok ki emperyalizm çağında ırkçılığın en tanınmış, en açık ve en gaddar savunucusu Adolf Hitler’dir. Biyolojiye indirgediği Alman ırkının saflığını koruma iddiasıyla ortaya çıkmış, Chamberlain, Spengler, Meller van den Broek gibi teorisyenlerden devraldığı ırkçılığı tekrar etmeyip, varabileceği en uç noktaya taşıyarak devlet politikası haline getirmiştir. G. Lukacs, biyolojik ırkçılığın Nasyonal Sosyalist dünya görüşünün odak noktası olduğunu söyler. ırkçı milliyetçilik, sosyal Darwinizm ve antisemitizmle sentezlenmiş, Almanya’nın dünyaya egemen olma planının hizmetinde, bir benzeri daha olmayan agresif bir emperyalist ideolojiye dönüştürülmüştür. Her biri ve hepsi birlikte Alman emperyalizminin kitlesel cinayetlerini meşrulaştırmak için kullanılacaktır.

NSDAP ve zamanın bazı faşist partilerinin etnik tutumları ırka dayalıydı. Üstün ırkla alt ırk en başta kafatasının şekli (brakisefal-dolikosefal), saç rengi, burun şekli, postür (duruş) ayırt edilebilirlerdi. Adolf Hitler için ideal “Ari”, sarışın, mavi gözlü ve uzun boylu insandır. Dünyayı Aryanlar, Aryan olmayanlar ve kültür yıkıcıları (Yahudiler ve

Çingeneler) gibi parçalara ayırıyordu. Naziler geleceğin “bin yıllık Reich”ını ve “yeni dünya düzeni”ni, diğer tüm ırklardan ve halklardan üstün, sağlıklı ve yetenekli bir “ırk”a dayanarak kurmak, “aşağı ırk” olarak gördükleri Yahudileri, Çingeneleri, Slavları ve kalıtsal hastalarıysa yeryüzünden silmek istiyorlardı.

İrksal hijyen politikası gereği milyonlarca Yahudi, Roman, Slav, fiziksel engelli ve akıl hastasına (275 bin kişi yakıldı) jenosit uygulandı.

Almanlar kan saflığını korumalı, başka ırklarla karışmamalı, yani onlarla evlenmemeli ve cinsel ilişkiye girmemeliydi. Melezleşme ırkın sonu demektir. İrksal karışımın ari ırk üzerinde yıkıcı bir etki yapacağı düşünülüyordu. Bu yüzden Yahudilerle evlilik yasaklanmıştı. Zorla kısırlaştırma, engellileri imha etme gibi yöntemler uygulandı. SS’e kaydolabilmek için beş, devlet kurumlarına ve orduya hizmet için dört nesil boyu katışıksız Aryan soyundan gelme şartı kondu.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra “biyolojik ırkçılık” geri plana çekilmek zorunda kalırken, kültürel değerleri ve yaşam biçimleri istenmeyen yabancılardan korumayı hedefleyen “kültürel ırkçılık” öne çıktı. İrki biyolojik özellikler üzerinden tanımlayan geleneksel ırkçılık, Nazizmin Holokost türü barbarlıklarının yarattığı itibar kaybından ve modern genetik biliminin insan yeteneklerinin ten renginden veya göz şeklinden bağımsız olduğunu kanıtlayarak ırkın biyolojik temelini reddetmesinden sonra, arka plana itildi.[4] Beyaz ırkın diğer ırklara biyolojik üstünlüğünün yerini, Batı kültürünün diğer kültürlere üstünlüğü varsayımı aldı. Böylelikle kültürlerin eşitsizliğini ve uyumsuzluğunu biyolojik eşitsizliğin önüne çıkaran ırkçılık maske değiştirdi. Neo-faşistler, kendi kültürlerini bozuma uğrattıklarını iddia ettikleri göçmenlere, yabancılara karşı, kültürlerinin saflığını koruma bahanesine dayanıyorlar. Kendi içlerindeki Hıristiyanları, liberalleri ve sosyalistleri farklı etnisiteleri insan kavramında eşitledikleri için eleştiriyor; benzersizlikleri nedeniyle farklı kültürlerin birbirlerine indirgenemeyeceklerini iddia ediyorlar. Dedikleri özetle şudur:

“Hispanikler, Türkler, Afganlılar, Pakistanlılar ya da Afrikalılar ABD ve Avrupa’da değil, gitsinler kendi anavatanlarında yaşasınlar.”

Sadece başı çeken faşist partiler değil aşırı sağın tümü, Avrupa’yı istila ettiklerini öne sürdükleri göçmenlerin, yerel halkı kültürel kimliklerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya bıraktıkları, bunun “ulusal ruh”un imhasıyla sonuçlanacağı iddiasıyla, çok kültürlülüğü, dışarıdan gelenlerle, yabancılarla beraber yaşamayı reddediyor. Farklı etnik kökenden olanların, yani göçmenlerin Avrupa’ya alınmaması, alınanların anavatanlarına geri gönderilmeleri isteniyor. Neo-faşistlerin

bu talebi karşılıksız da değil, toplumda oy tabanlarını çok üstünde, aşırı sağda da aşan destekleri var.

Biyolojik ırkçılığa gelince bir adım geri çekilse de hala canlıdır, kültürel ırkçılıkla koyun koyuna yaşamaya devam ediyor. Bazı yeni faşistler insanın, “doğa yasaları”na uygun, “özü biyolojik evrim ve içgüdüler tarafından belirlenen” bir varlık olduğu fikrinden vazgeçmiş değiller. Aslında, aralarında çok da fark yok: Klasik ırkçılık, başka ırklarla karışmaya, melezleşmeye “kan” üzerinden karşı çıkıyordu. Onun rafine edilmiş formu olan yeni ırkçılık ise “kanın saflığı” yerine “kültürün saflığı”nı koyuyor. İlki eski sömürgeciliği meşrulaştırıyordu, ikincisi yeni sömürgeciliği meşrulaştırıyor. Sonuçta ikisinin de kapısı etnik temizliğe açılıyor.

Devam edecek...

Dipnotlar:

[1] George Fülberth, İncelemeler, Yazılama Yayınevi, İstanbul-2017, s. 123.

[2] Aynı yerde.

[3] Aktaran M. Köves ve S. Mazumdar, Faşizm Üzerine Önlenebilir Yükseliş, Yordam Kitap, 2018-İstanbul, s.222.

[4] Çağdaş antropologlara göre insanlar ırklara bölünemezler, çünkü hem her insan çok farklıdır hem de o ölçüde özdeştir.

Neo-faşizm (2): Yükseliş ve bölünme

Yaşar Ayaşlı 8 Mart 2021 12:15

Devletin baskı mekanizmalarının sürekli güçlendirilmesi, neo-faşist partilerin hükümetlere ve parlamentolara ortak olmaları ya da ana muhalefet rolü üstlenerek ana akım siyasete dahil olmaları 2008 krizine bir cevaptır

Dünya kapitalizmi, savaşı izleyen otuz yıl boyunca ağır bir kriz yaşamadı. 1970'lerdeki OPEC krizi, 1930'dakinden sonra meydana gelen ikinci büyük dünya kriziydi. Neoliberal "küreselleşme" dönemi tekeli devlet kapitalizminin sonunu getiren bu krizle başladı. Emperyalistler krizden çıkışın bir yenisinin koşullarını hazırladığını bilmeksizin, kendilerini krizden kurtaracak köklü önlemler aldılar. Süreç sermayenin yüksek derecede merkezileştirilmesi, finansallaşmanın ağırlık kazanması, üretim ve tüketimin önündeki ulusal engellerin kaldırılmasıyla sonuçlandı. 80'lerde başlayıp 90'larda hız kazanan neoliberal küreselleşme kapitalist dünya ekonomisinin çehresini değiştirdi. Bu aşamada "küreselleşme" demek tüm ülkeleri ve kıtaları tek bir alan olarak görmek, üretimi uluslararasılaştırarak işgücünün ucuz olduğu ülkelere yaymak, gümrük engellerini kaldırmak, özelleştirmeleri teşvik etmek ve serbest ticaret alanını genişletmek demektir. Bütün bu yönelimlerin altında, dünyanın her kıtasına nüfuz ederek şartlarını herkese kabul ettiren ve ulus-devletin korumacı önlemlerini zayıflatıp, onu kendi isteklerinin basit ve gönüllü bir aletine dönüştürmeye çalışan uluslararası tekellerin doymak bilmez kar hırsı yatıyordu.

Neoliberalizm başlangıçta İngiltere'de "Demir Leydi" lakaplı M. Thatcher ve ABD'de Ronald Reagan gibi koyu muhafazakâr iktidarlar, Şili ve Türkiye gibi bağımlı ülkelerdeyse askeri faşist diktatörlükler eliyle uygulamaya sokuldu. 1989/1991 çöküşleriyle birlikte dünya güçler dengesi başında ABD'nin bulunduğu emperyalist kamp lehine değişti. Böylece, kapitalizmin küresel ölçekteki restorasyonunun önündeki son engeller de kalkmış oldu: Dünyanın üçte birine hükmeden "reel sosyalist" ülkeler artık yoktu. 1950 sonrasında güçlü ulusal ve sosyal kurtuluş devrimleri ve dünya komünist ve işçi hareketiyse dibe vurmuştu. Bunun verdiği kolaylık ve rahatlıkla en katı, en acımasız ekonomik uygulamalar demokrasi ve insan hakları maskesi altında yürürlüğe kondu. İlk adımda emekçilere tanınan sosyal ve ekonomik haklar geri alınırken, ikinci adımda kamusal altyapı yatırımları özelleştirildi. Böylece, sosyal devlet ve kamusal altyapı tasfiye edildi.

Emperyalistler bunları uydu hükümetleri eliyle bütün orta ve az gelişmiş ülkelere yaydılar. Ulusal kurtuluş devrimleriyle siyasi bağımsızlıklarını kazanarak sınırsız olmasa da hareket alanlarını genişleten "Üçüncü Dünya" ülkelerinin kazanımları birer birer geri alındı. Irak ve Suriye'de Baasçılık, Libya'da Kaddafi'nin "Yeşil Sosyalizm"i, Venezüella'da Chavez-Maduro'nun Bolivarizmi, Türkiye'de

Kemalist subay ve aydınlarla kanlı-kansız boğazlaşmalar yaşandı. Sebep, bunların devletçi kapitalizmlerinin neoliberal politikalar önünde engel olarak görülmeleriydi.

“Reel sosyalist” ülkelerin çöküşlerinden önce başlayan kapitalist restorasyonları, neoliberal kapitalist ekonomiye entegrasyonla nihayet buldu. Çokuluslu şirketler, IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar kılavuzluğunda yürütülen hızlı ve köklü özelleştirmelerle, bu ülkelerin yeraltı ve yerüstü zenginlikleri yağmalandı, uzun yılların birikmiş emeğine dayanan sosyalizmin kazanımları emperyalist metropollerin kasalarına akıtıldı. Çürümüş revizyonist bürokratlardan ve fırsatçı yeni zenginlerden oluşan işbirlikçi yönetimler, kendi halklarının kaderlerini emperyalist tekellere teslim etiler. Daha kolay yağmalayabilmek ve boyun eğdirebilmek maksadıyla, Yugoslavya, Çekoslovakya, Gürcistan, Çeçenistan, Ukrayna gibi ülkelerde tarihsel düşmanlıklar, etnik ve dinsel ayrımlar kışkırtılarak kaos yaratıldı ve açık müdahalelerle bölünüp parçalanmaları sağlandı. ABD askeri müdahalede bulunduğu ülkelerde faşist yöntemler uyguladı.

Obama dönemine kadar “demokrasi ve insan hakları” şemsiyesi altında sürdürülen neoliberal küreselleşmecilik, 1974 krizinden daha derin 2008 kriziyle büyük bir darbe aldı. Başboş bir serbestlik ve hızla gelişen kredi ve mortgage piyasaları tepetaklak oldu. 1990’lardan itibaren yükselen aşırı sağın yeniden atağa kalkması, AB’ye yüz çevirme anlamına gelen Brexit referandumu, neoliberalizmin başkenti ABD’de Trump’ın başkan seçilmesi, küreselciliğin krizinin siyasi alandaki öncü ve artçı sarsıntılarıdır. Amerikan sermaye grupları içinde küreselleşme politikalarının rakip ve düşman ülke Çin’e yaradığı görüşü ağır basmaya başlamıştır. Amerikan sermayesi, krizi palyatif önlemlerle aşamayınca tepkisini, başkan koltuğuna ağzından yalan ve tehdit eksilmeyen Trump gibi faşizan, kaba saba bir demagogu oturtturarak vermiştir.

Donald Trump seçimi Amerikan liberal elitinin serbest ticaret ve açık kapı siyasetinin işsizliğe ve ekonominin gerilemesine yol açtığı propagandası yardımıyla kazandı. BM Genel Kurulu toplantısında “küreselleşme ideolojisini reddediyoruz, vatanseverlik doktrinini benimsiyoruz” diyerek, devlet şovenisti, korumacı bir yüzle çıktı. Amerikan yatırımlarını tekrar ülkeye çekme, Meksika sınırına duvar örme ve Hispaniklere kapıları kapatma, “Amerika’yı Yeniden Büyük Ülke Yapma” vaatleri, on yıllardır ücretlerinin gerilemesinden ve sorunlarına çözüm bulunmamasından şikayetçi alt sınıfları rahatlatmaya, aynı zamanda tepkilerini neoliberal sistemden

uzaklaştırıp, göçmenlerin, Müslümanların üzerine çekmeye yönelikti. Gerek kaçak göçmenleri sınır dışı etmesi ve terörizmle mücadele bahanesiyle Müslüman azınlığı fişlemesi, gerekse ırkçı, siyahi ve yabancı düşmanı, dinci ve cinsiyetçi bir söylem kullanması, Amerikan işçi sınıfının etkileyebileceği kesimlerini ırkçı beyaz Amerikalılar blokuna eklemeyi amaçlıyordu.

İktidardan düşünceye kadar Trump'ın devletçi, korumacı politikalarda vaatlerini yerine getirdiği söylenemez. Kapitalist sistemin krizine, 2008 krizi öncesi duruma dönmeye çalışmak ve küresel sistemde AB, Çin ve İran'ı geriletici bazı adımlar atmak dışında, köklü önlemler aldığına dair net veriler yoktur. Emperyalist hegemonya uğruna harcadığı masrafların bir kısmını Avrupalı, Ortadoğulu ve Asyalı müttefiklerine ödetmeye çalışıyor. Gelişmelere bakarak emperyalist ve gerici güç odakları arasındaki çelişkilerin daha da şiddetleneceğini (en başta bazı BRIC/S ülkeleri),[1] ezeli çatışma bölgelerinde hararetin artacağını, devletlerin baskı aygıtlarını ve anti-terör örgütlenmelerini güçlendirmeleri de dahil faşist, aşırı sağcı dalganın yükselmeye devam edeceğini söylemek kehanet olmayacaktır.

Neo-faşizmin yükselişi

Başta Avrupa olmak üzere çöküş belirtileri gösteren emperyalist sistem ideolojik ve siyasi bir kriz yaşıyor: Neoliberal politikalardan sorumlu tutulan merkez partiler (muhafazakâr ve özellikle sosyal demokratlar) katılım oranı her defasında biraz daha düşen seçimlerde sürekli oy kaybediyorlar. Merkez erirken doğan boşluğu çoğunluk itibariyle art arda patlama yapan neo-faşist, aşırı sağ partiler dolduruyorlar. Araştırmalar neoliberalizm döneminin bir tarafta muazzam bir servet birikimi, öbür tarafta yoksulluk ve sefalet ürettiğini gösteriyor. En üst dilimdeki küçük azınlık ile dünya nüfusunun ezici çoğunluğunu oluşturan yoksullar arasındaki makas bugüne dek hiç bu kadar açılmamıştı. Sudan, Cezayir, Azerbaycan, Ekvador, Honduras, Endonezya, Irak, Lübnan ve Şili gibi biri bitmeden diğeri başlayan uluslararası halk isyanları zinciri gelir eşitsizliğinin ve toplumsal kutuplaşmanın hat safhaya vardığının açık işaretleridir. Servetin bir avuç dünya oligarkının elinde toplanması sistemin sürdürülebilirliği kadar, hegemonik meşruiyetini de zora sokmuş bulunuyor. Emperyalist merkezler durgunluğun devam etmesi veya yeni bir kriz patlak vermesi halinde, kaotik durumlardan ve önünü alamayacakları halk isyanlarından korkuyorlar. Emperyalist sermayenin buna tepkisi 20'li,

30'lu yıllarda hangi yönde olmuşsa, bundan sonraki krizlere de o yönde olacaktır.

Devletin baskı mekanizmalarının sürekli güçlendirilmesi, neo-faşist partilerin hükümetlere ve parlamentolara ortak olmaları ya da ana muhalefet rolü üstlenerek ana akım siyasete dahil olmaları 2008 krizine bir cevaptır. Avrupa ve ABD başta olmak üzere hemen her ülkede çeşitli maskelerle faaliyet yürüten irili ufaklı binlerce neo-faşist, neo-Nazi, ırkçı, aşırı sağcı grup büyük sermayeden bağımsız değil. Bunların lüzumu halinde vakti zamanında Mussolini ve Hitler'in yaptıkları gibi tek parti çatısı altında birleşmeleri zor olmaz. Eski faşizmin hükmü daha çok kendi ülkesi ve etrafındaki ülkelerle sınırlıydı, şimdi her şey küresel boyutuyla ölçülüyor. ABD, Afganistan, Suriye, Libya vekalet savaşlarında kullandığı El Kaide, IŞİD, ÖSO türü taşeron örgüt hücrelerinde olduğu gibi; uyuşturucu ve mafya çeteleri, çapulcu aşiretler, lejyonerler, yerel neo-faşist gruplar dahil her türlü paramiliter özellik gösteren kirli enstrümandan yararlanıyor.

Neo-faşizmi yükselten diğer bir etken de uluslararası tekeller tarafından ezilen halkların ağır bir işsizlik ve yoksulluğa mahkûm edilmeleri ve Afganistan, Irak, Suriye, Libya, Pakistan gibi ülkelere yönelik askeri müdahaleler ve çıkarılan iç savaşlar sonucu, yerlerinden yurtlarından edilen milyonlarca insanın yarattığı göç dalgasıdır. Yeryüzünde gelişmemiş ülkelerden gelişmiş ülkelere akan eşi görülmemiş bir göçmen birikimi oluşmuş bulunuyor. Birleşmiş Milletler tanımına uygun göçmen oranı (kaçak göçmenler hariç) 1990 tarihinde ülkelerin sabit nüfusunun %2,9'u iken, bu 2017 yılında 3,4'e yükselmiştir. Tarihte göç yeni bir şey değil, kadim ve sürekli olagelen toplumsal bir olgu. Ama, 1990'lardan sonrasındaki hem niceliği hem de çok farklı milletleri, dinleri, kültürleri içermesi sebebiyle öncekilerden farklı. Yabancıların çokluğu, büyük kentlerde oluşan gettolar, sayıları gittikçe artan mülteci kampları ve bunun nerede duracağını belli olmaması, yerli nüfus üzerinde faşistlerin istismarına açık bir reaksiyon ve stres yaratıyor.

Neo-faşistler atalarından öğrendikleri yöntemlerle, soyut bir anlan yükledikleri ne idiğü belirsiz "elitler" in, "parazitler" in toplumu hayasızca sömürdükleri, işçi sınıfının ve küçük burjuvazinin kazanımlarının, yanı sıra ulusal ve kültürel kimliklerinin tehlikede olduğu üzerine bolca spekülasyon yapıyorlar. Ama sıra hedef göstermeye gelince gerçek sorumlular olarak tekelleri, finans oligarşisini değil, her kötülüğün müsebbibi (dış düşman) saydıkları göçmenleri, sığınmacıları, Müslümanları gösteriyorlar. Böylelikle hem

milliyetçi-ırkçı fikirleri her tarafa bulaştırıyorlar hem de demagojik söylemlerle sisteme yönelecek tepkiyi boşa çıkarıyorlar.

Yapılan anketler Avrupalıların neredeyse üçte ikisinin ırkçılığı benimseyen söylem ve davranış kalıplarının etkisi altında olduklarını göstermektedir. Neo-faşist tırmanış bundan güç almaktadır. Böyle bir durumda halka Güney ve Orta Amerika, Asya ve Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerin ulusal ve kültürel kimliklerini tehdit ettikleri, yakın bir gelecekte medeniyetlerinin çökeceği fikrini empoze etmek zor olmamaktadır. Yerli halkın çektiği sıkıntılar, refahlarına “ortak olanlar” ve geleceklerine göz koyanlar olarak hedef gösterilen yabancılara yıkılıyor. Nefret dili hem göçmenleri hem dini-etnik azınlığı hem terörizmi hem kültürel ötekiyi temsilen, kara kaşlı, kara gözlü, kara çember sakallı “İslami terörist” tiplmesi üzerinde toplanıyor. Kıta dışından gelmiş göçmenlere düşmanlık (ksenofobi), ebedi düşmanlar komünizmi ve Yahudileri bile gölgede bırakmış boyutlardadır.

Neo-faşizm İçindeki bölünme

Dünya devrim güçlerinin zayıflamasını ve koşulların kendi lehlerine olmasını fırsat bilen neo-faşist güçler büyümenin ve iktidar olabilmenin yeni yollarını arıyorlar. Büyüme süreci gelenekçiler ile yenilikçiler, başka bir deyişle köktenci faşistler (gelenekçiler) ile yenileşmeciler bölünmesini beraberinde getirmiştir. Forza Nuova, Casa Pound, Jobbik, Altın Şafak (neo-Nazi), Svoboda gibi Hitler ve Mussolini hattına bağlı faşist partiler, ortodoks bir tutum takınarak geleneği sürdürüyorlar. Radikal duruşları gereği klasik faşizme uygun ideoloji ve söylemlerini, temel metinlere, kurucu liderlere, geleneksel ritüel ve sloganlara bağlılıklarını koruyor, düşman bildiklerine paramiliter şiddet uygulamaya devam ediyorlar. Hitler ve Mussolini başta olmak üzere tarihsel faşizmin kötülüklerini sahipleniyorlar. Yahudilere, Slavlara, Romanlara, komünistlere karşı uyguladıkları vahşeti ya sessizce geçiştiriyorlar ya da soykırım suçunu “Auschwitz yalanı” diyerek reddediyorlar.

Araya mesafe koyan çoğunluktaki öteki kanat ise geçmişi aynen kopya etmek istemeyen, gerekli gördüğünde klasik faşizmin özeleştirisini yapmaktan ve eskidiğini düşündüğü görüşleri değiştirmekten kaçınmayan bir görüntü veriyor; çoğulculuğa vurgu yapmak, totalitarizmi ve korporatizmi kabullenmemek, anti-kapitalist demagojiyi sınırlamak, paramiliter yöntemlerden vazgeçmek ve göçün sona ermesini değil azaltılmasını savunmak (örneğin Marine Le Pen), faşist “devrim” iddiası taşımamak, lafta da olsa hukukun üstünlüğünün

savunmak, devletçiliğe karşı serbest piyasadan yana olmak gibi tutumlar sergiliyor. Burjuva demokrasisini cepheden hedef almak yerine, reformist tarzda içten dönüştürerek ele geçirecekleri izlenimi veriyorlar.

1995 yılında otoritarizme ve totaliterliğe karşı çıktığını ve demokrasiye bağlı kalacağını öne süren İtalyan Sosyal Hareketi, maskesini yenileyen ilk partilerden biri oldu. Onu liberal ve demokratik bir parti olduğunu ilan eden Fransa'da Ulusal Cephe (FN) izledi. Baba Jean-Marie Le Pen zamanında gelenekçi neo-faşist bir parti olan Ulusal Cephe (FN), kızı Marine Le Pen yönetimine geçtikten sonra girdiği başkalaşım sürecinden oylarını yükselterek çıktı. Kitlelerce benimsenmek için yıkıcı yönünü perdeleyerek nispeten yumuşak politikalar izleyen, cumhuriyetçi bir retoriği benimseyen, Siyonizmle barışan Ulusal Cephe lideri Marine Le Pen, Fransa'nın birinci partisiyle yarışacak seviyeye geldi. Benzer değişiklikler, örneğin Siyonist İsrail'le ilişkileri geliştirme politikası Almanya'da AfD ve İtalya'da Lega Nord tarafından da benimsendi. 2018 Haziran'ından itibaren İtalya Başbakan Yardımcısı ve İçişleri Bakanı olarak görev yapan Lega sekreteri Matteo Salvini İsrail ziyareti sırasında Hizbullah'ı "terörist" ilan etmekle kalmadı, İsrail'in Gazze operasyonlarını da destekledi. Faşizm kavramının bu değişimi yansıtmakta eksik kaldığını düşünen E. Traverso, hem tarihsel faşizmle olan sürekliliği, hem de belirli bir değişimi ifade etmesi nedeniyle, bu partileri "post-faşist" olarak değerlendirmek gerektiğini söylüyor. "Post-faşist" denilen partiler önce de işaret ettiğimiz gibi ideolojik ve örgütsel açıdan ortodoks faşistlerden oldukça farklıdır. Faşist söylemle arasına mesafe koyuyor; kadın hakları ve laiklik gibi konularda daha yumuşak, demokrasi ve cumhuriyet yanlısı bir dil kullanıyorlar vs. Ama öte yandan yazarın kendisinin de söylediği gibi çekirdek ve aktif kadroları eski ve yeni kuşak neo-faşistlerden oluşuyor. Selefleri gibi dünya tarihinin ana itici gücünün uluslar olduğunda ısrar ediyorlar. Bunları sıraladıktan sonra Traverso şöyle bir tespit yapıyor: "Bu parti açık bir şekilde dönüşmekte ve bunu da faşist karakterini tamamen reddetmeden, diyalektik bir süreç içerisinde onun ötesine geçerek yönetmeye çalışıyor." Açıkça faşist diyemediği için de dogmatik neo-faşist köklerinden ayırmak, tamamlanmamışlık, son şeklini almamışlık sürecinde olduklarını ifade etmek için "post-faşizm" kavramını kullanıyor. Ucu açık, yani ileride neo-faşist köklerine geri dönebileceği gibi, mevcut sisteme entegre olması da mümkün.

Traverso'nun FN için yaptığı "faşist diye damgalanamaz artık" tespiti tartışmaya açıktır. Neo-faşist kökenli partiler ve faşizan özellikler gösterenler arasında nadir de olsa böyleleri çıkabilir, bu yalnız somut analizle anlaşılabilir bir şeydir. Ancak bu gruptakilerin hepsi için aynı şeyi söylemek zor, çünkü ideolojik ve siyasi olarak koştuklarına dair net argümanlar yok. Ölçü, kritik dönemeçlerde veya iktidara gelmeleri durumunda ne yapacakları olmalıdır. Eğer illa post-faşist parti nitelmesi kullanılacaksa, "ne faşist ne değil" (Traverso) gibi bir muğlaklığa terk edilmeden, hiç olmazsa faşizmden rücu edebileceği ihtimali ve neo-faşizm içindeki bölünmeye gönderme yapmak bağlamında kullanılmalıdır. Aksi takdirde "post-faşist popülizm, otoriter bir demokrasidir" diyen liberallerin dediğine gelmiş olur. Bu arada, parlamentonun ve çok partili sistemin icaplarına uyuyor görünüp, bunu kendi varlıklarını meşrulaştırmanın aracı olarak kullanan tarihsel faşist rejimleri de hatırlamak gerekir.

"Post-faşist" denilen partilerin faşist temellerinden uzaklaştığı konusunda karar vermekte acele edilmemesini tekrar tekrar vurgulamakta yarar vardır. Bu partiler henüz ne çok ağır bir krizle ne de sistemi zorlayan bir devrim tehdidiyle karşılaştılar. Durgun sularda yol alan ve henüz 1930'lardaki gibi totaliter bir devlet kuramamış 21. yüzyıl neo-faşizminin gerçek yüzünü gösterdiğini söylemek için vakit henüz erken. Nesnel ve öznel koşullar kâfi miktarda faşist mikrop üretmeye başladığında ve anti-faşist güçler yetersiz kaldığında keskin bir manevrayla yırtıcı politikalara geçmeleri ihtimal dışı değildir. Neo-faşist partilerin hangi kıvamda oldukları şimdi değil, asıl muhalefetten iktidara geçtiklerinde, faşist diktatörlük aşamasında büyük sermayeyle hemhal olduklarında anlaşılır. Bütün deneyimler faşist hareketin devlet gücünü ele geçirdikten sonra keskin bir dönüş yaptığını gösteriyor. Muhalefetteyken kimse Hitler'in işi soykırım ve toplama kamplarına kadar vardıracağını tahmin etmemişti.

Yenilikçi faşistlerin, değişen koşullara ayak uydurarak fikirlerini geliştirmesini beceremeyen, kendilerinin değil ölümlerinin bayat fikirlerini papağan gibi tekrarlayıp duran, taktiklerini koşullara uydurma becerisi gösteremeyen radikal neo-faşistlerden daha tehlikeli oldukları bile söylenebilir.

Bununla birlikte faşizmin türevleri arasındaki farklılıkların dikkatle takip edilmesi, anti-faşist mücadele taktiklerini yakından ilgilendirir. Örneğin paramiliter şiddet kullanan yeni faşistlere karşı ideolojik-politik mücadeleyle yetinilmemesi gibi.

Dipnot:

[1] Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika ülkelerinin baş harfleri.

Neo-faşizm (3): Sağ ve sol popülizm

Yaşar Ayaşlı 12 Mart 2021 08:56

Reformist ya da radikal olsun bir bütün olarak solun ve aşırı sağın söylemlerindeki bazı benzerliklerden hareketle, hepsini halkçılık (popülizm) paydası altında bir araya getirmek, dolayısıyla ezilen ve sömürülenlerin taleplerini az veya çok savunanlarla, bunu aldatma amaçlı kullanan faşist demagogları eşitlemek sapla samanı karıştırmaktır

Liberal tarihçiler 1945'te faşizmin öldüğünü ilan ettiklerinden beri aşırı sağdaki parti ve rejimleri nasıl yorumlayacakları konusunda muğlak bırakmışlardı. Neoliberalizmin kriziyle birlikte faşizm yükselişe geçince yırtıkları yamayan eski tartışma konusu popülizm, Amerikan sosyolojisi tarafından yeni bir tasarımla kullanıma sokuldu. Yeni formülasyonda bu terim komünistleri, devrimci-demokratları, reformistleri, radikal

sağcılarını, neo-faşistleri, kısacası “merkez dışı”nı içine alan oldukça geniş bir kapsama alanına sahip.

Popülizm, “elitlere karşı halkın tarafını tutan bir siyasal tutum” veya halkçı söylemle bir kitle hareketi yaratmak anlamında kullanılıyor.

Tarihteki ilk örnekleri olarak ABD’de yeni teknolojiler ve ulaşım alanındaki gelişmeler nedeniyle zarar gören çiftçilerin hareketini temsilen 1891’de kurulan Halk Partisi ve 19. yüzyılın son çeyreğinde Çarlık Rusya’sında ortaya çıkan Narodnik hareket gösteriliyor. [1]

Rusya’da popülizm toplumun merkezi sorununun köylü sorunu olduğu 19.yüzyıl ortalarından itibaren gündeme geldi. Aralarında Herzen, Çernişevski, Lavrov, Bakunin, Mikhailovski, Tkachev gibi yazar ve eylem adamlarının bulunduğu, bireysel teröristlerden ılımlı liberallere, yasal ve yasa dışı örgütlere kadar geniş bir spektrum oluşturan popülist gruplar, acilen serfliğin kaldırılmasını ve ülkenin gelişme yolunun açılmasını istiyorlardı. Bunun, ülkeye yabancı olduğu düşünülen kapitalizm atlanarak, Rus komününden direkt sosyalizme geçmekle mümkün olacağını savunuyorlardı. Lenin, sosyalizmi köylülük üzerinden kurguladıkları ve halkı yekpare bir bütün olarak kavradıkları için Narodnikleri, ütopye ve popülizme düşmekle eleştirdi.

Günümüzde neoliberal kapitalizmle ilişkilendirilerek tanımlanan modern “popülizm” ise, kökenindeki anlamından uzaklaştırılarak aralarında uzlaşmaz çelişki olan parti ve rejimleri içine alan yamalı bir bohçaya çevrilmiştir. Üzerinde mutabakata varılmış ortak bir tanımı dahi bulunmuyor.

En çok referans alınan yorumculardan Arjantinli tarih profesörü Federico Finchelstein popülizmi, 1945 öncesi ve sonrası olarak iki aşamaya bölerek tarif eder. Yazara göre başlarda “muhalif hareketlerin benimsediği otoriter siyasi bir tarz” iken, faşizmin çöktüğü 1945’ten sonra “tam teşekküllü bir otoriter siyasi paradigma”ya ve faşizm yerine ikame edilen yeni bir rejim biçimine dönüşmüştür.[2] 20.yüzyıl popülizminin bir numaralı örneği Arjantin’de J. Peron (ve Brezilya’da G. Vargas) iktidardır. 21.yüzyılda patlama yaparak “otoriter bir demokrasi anlayışının yeniden diriltilmiş hali” olarak Avrupa ve ABD’ye geri döner. 2010’larda iktidar ve muhalefet olarak dünya çapında yaygınlık kazanır ve Donald Trump’la birlikte Beyaz Saray’a karargâh kurar. Eskiden Roma ve Berlin faşistlere modeldi, şimdi “post-faşist Trump”ın “yabancı düşmanı kampanyası”yla tüm dünyaya modeldir.[3] Finchelstein’e göre faşist diktatörlük 1945’ten sonra, “bir yönetim biçimi olarak meşruiyetini gittikçe yitirmiştir.” [4] Buna karşılık,

“popülizm faşizmin yenilgisinin bir sonucu olarak reform yapmaya girişmiş, faşist mirası demokratik kurguya göre yeniden düzenlemiştir.” [5] Artık popülizm faşizmden doğan, ama artık faşizm olmayan bir “üçüncü yol”dur. Çünkü, “kendi diktatöryel temellerini reddetmesine karşın faşizmi tümüyle de terk etmeyen savaş-sonrası popülizm, liberalizm ile komünizm arasında yeni bir ‘üçüncü yol’ haline geldikçe faşizmin yerini doldurmuştur.” [6] Ancak, faşizm ve popülizm bir ve aynı şeyi değil, “birbirine alternatif siyasi ve tarihsel güzergahları temsil ederler.”[7] Yenilgi karşısında popülizme dönüşerek niteliğini ve güzergahını değiştiren faşizm böylece tarihe karışmış olmaktadır. Yazarın çabalarını bu noktada yoğunlaştırması, popülizm teorisinin faşizmi gözlerden kaçırmak için kurgulandığı savını haklı ve doğru çıkarıyor.

Popülizmde halk ve demokrasi adına hareket eden lider karizmatik ve mesihseidir; halkın gerçekte ne istediğini halkın kendisinden daha iyi bilir.[8] Lider yönetici elite karşı tek parçadan oluşan halkı (“millet”i, “milli irade”yi) temsil eder. Sağ olsun sol olsun popülizm, parlamenter sistemdeki “temsilin yerine otoritenin lidere aktarılmasını koyar”, [9] yani iktidarı halk adına lider temsil eder. Kim ki muhalefet edip onun önüne çıkarsa, o halk düşmanı bir hain olarak damgalanır. Öyleyse, “Popülizm otoriter bir demokrasi biçimidir.”[10] Bu tanıma göre popülizmi faşizmden ayıran en önemli özellik seçimler karşısındaki tutumudur. Popülistler, “faşistlerin aksine...ekseriyetle demokrasi oyununun parçasıdır, bir seçim kaybedip günün birinde iktidardan çekilirler.” Plebisiter bir siyaset anlayışını öngörmesi ve faşist bir form olan diktatörlüğü reddetmesi bunu gerektirir. Tarih, sanki parlamentolu ve çok partili faşist diktatörlüklere tanık olmamış gibi, seçimle gelmek neredeyse demokrasinin tek kıstası olarak gösterilmektedir.

Finchelstein kitabının sonunda popülizmi, “seçimli temsil ile diktatöryel temsil” arasında kalmış bir kimera”ya [11] benzetir. Oysa kimeraya asıl benzeyen, en uç sağdan en uç sola birbirleriyle uzlaşmaları mümkün olmayan ideolojileri bir araya getirerek, birkaç sandalyede birden oturmaya kalkan, buna rağmen birçok şeyi muğlak bırakan yazarın teorisidir.

Faşizmin öteki adı

Faşizmin İkinci Dünya Savaşı sonunda öldüğü, o günden beri varlık gösteremediği, 20.yüzyılın son yarısında ve yeni yüzyılda onun yerini “sağ popülizm”in aldığı savı, evrensel faşizmi kayırıp kollayan, onu

gündemden düşürerek anti-faşist bilincin dikkatinden kaçırmaya çalışan liberal bir yalandır.[12] 21. yüzyıl başında “faşizmin geri dönüşü”ne, “popülizmin geri dönüşü” denmesiyse daha büyük bir yalandır.

ABD’de Donald Trump, Türkiye’de Recep Tayyip Erdoğan, Macaristan’da Viktor Orban, Hindistan’da Narendra Modi, Endonezya’da Prabowo Subianto, Filipinler’de Rodrigo Duterte, Brezilya’da Jair M. Bolsonaro önde gelen “sağ popülist” liderler arasında sayılıyorlar. Bunların meşruiyetlerini seçimden aldıkları, hukuk kurallarını ve insan haklarını hiçe saydıkları, göz göre göre yalan söyledikleri, muhaliflerine iç düşman muamelesi yaptıkları; otoriter, küstah, maço ve demagog tutumlar sergiledikleri söyleniyor. Bu denilenler yanlış değildir, ancak “merkez dışı” sağın minimal özellikleri olduğu belirtilmek kaydıyla. Mesela popülizm külliyyatında faşist söylem ve pratiklere pek değinilmez. Yine, 1964-85 arasındaki askeri faşist diktatörlüğü özlemle anarak icraatlarını öven, teröristlere karşı milleti silahlandırmaktan söz eden Jair Bolsonaro, daha belediye başkanırken ölüm mangalarına suçlu sayılan herkesin öldürülmesi için yetki veren, “uyuşturucu satıcısı öldürene madalya takacağım” diyerek topluma gözdağı veren Rodrigo Duterte, 2002’de Müslüman soykırımını yapan fanatik Hinduva Narendra Modi, ırkçı ve göçmen karşıtı katı politikalarıyla dikkati çeken ve Hitlerci Jobbik partisiyle yarış halindeki Viktor Orban gerçek yüzleriyle resmedilmezler.

Fransa’da FN, Almanya’da AfD, İngiltere’de Bağımsızlık Partisi, İtalya’da Lega Nord ve Casa Pound, Avusturya’da Özgürlük Partisi, Belçika’da Flaman Bloku, İsveç Demokratları Partisi, Danimarka’da Halk Partisi, Norveç’te İlerleme Partisi, Ukrayna’da Svoboda, Yunanistan’da Altın Şafak, Türkiye’de Milliyetçi Hareket Partisi sağ popülizm çuvalına sığacaklar mıdır? Çoğu yerel-ulusal parlamentolarda ve Avrupa Birliği Parlamentosu’nda temsil edilen, iktidarlara ve egemen sınıflarla bağlantılı bu partilerin ekseriyeti neo-faşisttir. Seçimler, yasallık, elit düşmanlığı, otoriter liderlik üzerine ne dediklerine bakmak yetmez; tarihsel faşizm, antikomünizm, ksenofobi, ırkçılık, milliyetçilik, paramilitarizm ile nasıl ilişkilendiklerine de bakmak gerekir.

Yeni totalitarizm ya da popülizm

Halkçı hareketlere en çok toplumun henüz proletarya-burjuvazi şeklinde kutuplaşmadığı, halk içindeki farklılıkların billurlaşmadığı feodalizmden kapitalizme geçişin erken aşamalarındaki ülkelerde

rastlanmıştır. Latin Amerika’da E. Zapata ve A. C. Sandino, Çin’de Sun Yat Sen, Afrika’da K. Nkrumah, Türkiye’de M. A. Aybar, hatta Devrimci Yol ve benzerleri popülizmle ilişkilendirilebilecek hareketlerdir.

Kürdistan’da HDP veya PKK, PYD; Asya ve Afrika’daki onlarca antiemperyalist, halkçı parti üç aşağı beş yukarı birbirlerine benzerler. Latin Amerika’da hala güçlü bir halk hareketi var: Kolombiya’da FARC, Meksika’da Zapatistalar, Arjantin’de Kirchner, Bolivya’da Morales, Brezilya’da “Topraksızlar Hareketi” (MST); Arjantin’de ‘Piqueteros’lar ve diğerleri.

Neoliberal hegemonyanın çöküşü sürecinde birbirlerinden pek farkları kalmayan “merkez sağ”ın ve “merkez sol” un gözden düşüşü, sadece aşırı sağın değil egemen sınıflar dışında kalan halk sınıfları lehine siyaset yapan parti ve liderlerin de önünü açmıştır. Örneğin Brezilya’da Luiz Inacio da Silva (Lula)[13], Venezüella’da Chavez, ABD’de sosyalist bir söyleme sahip Bernie Sanders, Yunanistan’da Çipras, İspanya’da Podemos hareketi. Hatta Fransa’nın 2017 yılı başkanlık seçimlerinde “Bence sol popülizm, sol için tek çıkış yolu” diyen Jean Luc Melanchon. Sol popülist denilen partilerin radikal kanadının duruşu düzen karşıtı, ılımlı kanadınınsa düzen içidir. Çarlık düzenine bireysel terör eylemleriyle karşı koyan Narodnikler (daha sonra Sosyalist Devrimciler) “düzen karşıtı” olmakla birlikte, kendi aralarında devrimci demokrat, anarşist, bireysel terörist, liberal (vs.) gruplara ayrılmışlardı. Tablo bugün de fazla değişmemiştir. İçlerinde silahlı-silahsız radikal devrimci hareketler olduğu kadar, Syriza, Podemos, Lula gibi neoliberal kapitalizme boyun eğmek durumunda kalanlar ya da işçi sınıfının yerine “halk”ı, “devrim” yerine kültürel hegemonya yarışını, sosyalizm yerine “radikal demokrasi”yi koyarak “sol” görünümlü sağ popülizmine teorik bir temel hazırlamaya çalışan Laclau ve Mouffe gibi düzen içi bir post-Marksist sol da vardır.[14] -

Burada problem, popülizmin “sol ve sağ uçları tanımlayan bir kısaltma” formülü olarak kullanılmasında ve her iki ucunun da sakınmadan “düzen dışı” ilan edilmelerindedir. Bazı solcuların da içinde olduğu liberal tarih yazımı, neo-faşist ile komünisti, aşırı sağcı ile radikal solcuyu, faşist ile anti-faşisti aynı kaba koymakta ve bunu her iki kutup arasındaki ve bunların kendi içlerindeki farkları silen bir yorumlama tarzı, analiz aracı olarak kullanmaktadır. Sol partilerle aşırı sağ partiler arasındaki sınıf ve amaç farklılıklarını kaldırarak politik yelpazeyi tek renge boyayan popülizm teorisyenlerinin galerisinde, birbirlerini düşman gören Erdoğan ile Demirtaş, Altın Şafak ile Syriza,

Trump ile Sanders, Bolsonaro ile Lula yan yana boy göstermeleri kimseyi şaşırtmamalıdır.

Duarte, Modi, Orban, Erdoğan gibi lafta popülist liderler de “millet” adına “elit” kesimi, bürokrasiyi eleştirip bol vaatlerde bulunarak iktidara geldiler. Verdikleri sözlerin hiçbirini yerine getirmediler, buna karşılık sömürücü sınıfların bir dediklerini iki etmediler. Zamanında Nasyonal Sosyalistler ve Faşistler de orta tabakaları anti-kapitalist söylemlerle kışkırtmışlar, iktidara gelince ya ortada bırakmışlar ya da bazı küçük tavizler verdikten sonra savaşın ve ateşin içine sürmüşlerdi. Bu karmaşayı yaratanlar kendini merkeze oturtan ana akım liberal demokrasinin teorisyenleridir. Hangi taraftan gelirse gelsin kendine yönelik her muhalefeti “popülizm” olarak fişlemekte ve ideal devlet biçimi varsaydığı kendisinin “sağ”ının ve “sol”unun tehdidi altında olduğu imajı yaratmaktadır. Ne var ki faşizmle merkez dışı solun, en başta komünizmin aynı çuvala konmasıyla ilk defa karşılaşılmıyor, Soğuk Savaş döneminde sosyalist ve faşist devletler “otoriter/totaliter rejimler” diye etiketlenmişlerdi. Totalitarizm teorisi, “liberal demokrasi”lerin “kızıl komünizm”in ve “kahverengi veba”nın tehdidi altında oldukları tezi üzerine oturtulmuştu. Popülizm teorisi de rejimlerin ve partilerin sınıf özlerini ve sosyoekonomik sistemler karşısındaki duruşlarını dikkate almayarak aynısını yapıyor. İkisinin tek bir kalıba oturtulması, popülizm kavramı ile totalitarizm kavramı arasındaki ideolojik devamlılığı, selef-halef ilişkisini gösteriyor. Önceki dönemlerde faşizm totalitarizm örtüsü altında gizlenmek isteniyordu, şimdiyse popülizm örtüsü altında gizlenmek isteniyor.

Sözde liberal demokrasi ile faşizm aynı toplumsal ve ekonomik yapı üzerinde yükselen siyasi üstyapının iki ayrı biçimidir. Birbirlerinden hazzetmeseler de kökleri bir olduğundan karşılıklı paslaşmaktan geri dumazlar. Liberalizm, demokrasi aleyhine aşırı sağı güçlendirmeyi tercih ediyor. Popülizm teorisinde liberalizmin ve faşizmin adlarının fazla geçmemesi bundan: Düşman kardeşler asıl düşman bildikleri devrimci sola karşı birbirlerini kolluyorlar.

Sonuç olarak, popülizm teorisi, başta faşizm olmak üzere sağ ve sol hareketlerin analizini baştan imkânsızlaştırıyor. Batı’dan püskürtülen bu liberal sis dağıtılmadan, büyük bir tarihsel geçmişe sahip evrensel anti-faşist direniş mirasını korumak, bundan esinlenen çağdaş anti-faşist bilincin gerçek hedeflere yönelmesini sağlamak mümkün olmayacaktır.

Nazizm ve popülizm

Reformist ya da radikal olsun bir bütün olarak solun ve aşırı sağıın söylemlerindeki bazı benzerliklerden hareketle, hepsini halkçılık (popülizm) paydası altında bir araya getirmek, dolayısıyla ezilen ve sömürülenlerin taleplerini az veya çok savunanlarla, bunu aldatma amaçlı kullanan faşist demagogları eşitlemek sapla samanı karıştırmaktır. Geçen yüzyılın ilk yarısında başta Naziler olmak üzere faşistlerin sosyal demagojiyi ustalıkla ve fütursuzca kullandıkları bilinmektedir.

Almanya’da Nasyonal Sosyalizme ön gelen ve ona yol açan oluşumların en önemlisi Völkisch harekettir. Volk’u (insanları, halkı) kültürel-biyolojik, mistik, geçmişe ve köy yaşamına özlem duyan bir varlık olarak algılayan, ulusu etnik toplulukla bir kılan Völkisch (popülist) hareket, 19. yılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Almanya’da her alanı kucaklayan dünya görüşsel bir akımdı. Weimar Cumhuriyeti döneminde yeni tarz ırkçı bir milliyetçilik türü olarak siyasallaştırıldı ve Nasyonal Sosyalizmin kiteselleşmesini sağlayan en önemli dinamiklerden biri oldu.

Völkisch demagojiye göre, Marksist sosyalizmin tarihin itici gücünün sınıf mücadelesi olduğu tezi, bir Yahudi uydurmasıydı. Tersine, tüm tarih çeşitli “kan toplulukları”nın, “ırklar arası” mücadelelerin tarihiydi; Alman ırkı homojen kalmak için bu mücadelede aktif olarak yer almalıydı. Hitler, Anton Drexler tarafından kurulan Völkisch DAP’ı (Alman İşçi Partisi) ele geçirip NSDAP adıyla yeniden yapılandırdıktan sonra, Kavgam’ı yazarken, Viyana günlerinden itibaren farkında olduğu bu hareketin anti-Semitist, ırkçı milliyetçi yorumlarından faydalandı. Hitler, NSDAP’ı yeniden inşa ederken “nasyonal sosyalizm” demagojisini sahiplenmiş, Völkisch dünya görüşünü reddetmiştir. Völkisch gruplar tarafından önceden beri savunulan “Nasyonal Sosyalizm” aslında bir Hitler buluşu değildir. Buna rağmen resmi görüş olmamakla birlikte Nazi eliti içinde Völkisch görüşte olanlar vardı: “... radikal tarımcılık (Darre), emperyalist jeopolitik (Hess), Milli Bolşevizm (Feder, Strasser kardeşler), savaş gazilerinin ‘milli devrimci’ coşkusu (Röhm, von Saloman, Goering ve 1925’e kadar Ludendorff), ayrıca irksal tarih ve antisemitizmin çeşitli lehçeleri: kültürel (Rosenberg), komplocu (Streicher) genetik (Gunther), okültist (Himmler)” [15] Alman orta sınıflarını kendine çekebilmek için kullandığı “popülist” motiflere rağmen, Hitler kitleleri yüceltmek şöyle dursun, onları hakir görür, aşağılar:

“Gerçekten de, Kavgam’da ‘ayaktakımı’nın kendilerini anlatabilmeleri için bir lidere ihtiyaç duyduklarını yazmıştır. Bu, -halk iradesinin övülmesi anlamında- pek de popülist bir bakış açısı değildir. (Yine de Hitler başka açılardan popülist biri olarak görülebilir-mesela kendisini halkın bağrından çıkmış yeni seçkinlerin temsilcisi olarak tarif etmekteydi). Mesela Almanya’da Walter Darre, insanın kendini sade bir hayat yaşayarak keşfedebileceği bir çeşit köye dönüş popülizmini savunuyordu.” [16]

Völkisch “Alman sosyalizmi”ni (nasyonal sosyalizm) programlaştıran “genç Muhafazakâr” Moeller van den Bruck , “Üçüncü Reich” kitabında, emperyalist “yaşam alanı” mücadelesi için kitlelerin seferber edilmesini sosyalizm diye tarif ederek Völkisch demagojiyi son sınırına vardırmıştı. Münih’teki 9 Kasım 1923 başarısız darbe girişiminden sonra, Hitler ile sosyal demokrat kökenli Ernst Röhm ve Gregor Strasser kardeşler hizipleri arasında gelişen partiyi ele geçirme mücadelesinde, Strasser tarafı kendisine “nasyonal SOSYALİST” kanat süsü veriyordu. Görünüşte burjuva değerleri reddediyor, nasyonalizm ve antikomünizmle yoğurdukları “sosyalizm”i sahipleniyorlardı. Gregor’un kardeşi Otto Strasser, Arthur Moeller van den Bruck hararetli bir hayranı ve savunucusuydu. Oysa ikisinin de gerçek sosyalizmle uzaktan yakından bir alakaları yoktu. Völkisch grupların kendilerini feshederek NSDAP’a katılmalarını savunan Hitler’e karşı, Gregor Strasser NSDAP’ın yerel gruplarıyla Völkisch yerel grupları birleştirerek güçlü bir taban yaratma arayışı içindeydi. Strasser, Ruhr bölgesi, Hamburg ve Orta Almanya gibi önemli sanayi merkezlerinde işçileri kendine çekebilmek için demagojiyi koyulaştırarak sosyalizm vurgusuna ağırlık vermiş, bunda da başarılı olmuştu.

Aslında Hitler ve Strasser hizipleri arasındaki mücadelenin arka planında çıkarları çelişen farklı sermaye gruplarının çekişmesi yatıyordu. Bunlardan biri Batı’ya karşı Doğu’yla, yani SB ve Kızılordu ile birleşilirse Versay sisteminin daha kolay çökertilebileceğini düşünen Strasser’in “Milli Bolşevikler” grubunun Doğu’ya saldırmakta kararlı Hitler’le ayrı düşmesiydi. [17] Sovyet-Alman iş birliğinden yana Reichswehr Başkomutanı, Savaş Bakanı ve diğer bazı generallerin de içinde bulunduğu hakim grubun görüşü bu yöndeydi. Yüksek dozda anti-kapitalist demagoji kullandığı için Strasser kanadını burjuva tarihçileri NSDAP içindeki sol, hatta “proleter devrimci kanat” ilan etmişlerdir. Oysa partinin “sol” kanadında bile yer alsalar, Nasyonal Sosyalizmin dışına çıkmaları söz konusu değildi. Alman tekelci sermayesinin ağırlıklı kesiminin demagojinin o kadarına bile

tahammülü yoktu; Hitler, Krupp, Thyssen ve General von Blomberg'in onayıyla, "ikinci devrim" isteyen kanat Münih'te önceden tezgahlanmış bir toplantı sırasında fiilen tasfiye edilmiştir.[18] Nazizm ve faşizmin bazı türleri "demagojik bir politik tarz" olma anlamında yüksek dozda popülizm içerirler. Popülizm adlandırmasını halkçı hareketlerden, kitlelerin duygu ve talepleri üzerinde spekülasyon yapan faşist partilere doğru genişletmek doğru değildir. Aşırı olsun ılımlı olsun sağa popülizm yakıştırmak onu hoş göstermektir. Hitler ve Strasser gibiler sosyal (anti-kapitalist) demagojiyi işçi sınıfına ekonomik, politik ve sosyal alanlarda daha iyi bir yaşam sağlamak, işsizliği, yoksulluğu, krizi sonlandırmak için değil, komünistlerin ve sosyal demokratların etkisindeki işçileri Nazizme çekmek için yem olarak kullandılar ve emperyalist amaçları "ulusal ve sosyal devrim" diye yutturmaya çalıştılar. Öyleyse, önceden olduğu gibi, halkçı popülizm halkçılık, muhafazakâr popülizm muhafazakarlık, faşist "popülizm" faşizm olarak anılmalıdır. Kimin ne olduğunaysa gerçekte kime karşı ve kimden yana olduğuna, barikatın hangi tarafında durduğuna bakılarak karar verilmelidir.

Devam edecek...

Dipnot:

[1] Tarihte popülizmin kökenleri Roma İmparatorluğunda Tiberius Gracchus'a, 17.yüzyıl İngiliz burjuva devriminde mülksüzlerin çıkarlarını savunan Kazıcılar'a (Diggers) kadar uzatılabilir.

[2] Federico Finchelstein, Faşizmden Popülizme, İletişim Yayınları, İstanbul-2019, s.141.

[3] A.g.e., s.306-307.

[4] A.g.e., s. 15.

[5] A.g.e., s..18.

[6] A.g.e., s.19

[7] A.g.e, s. 18

[8] A.g.e, s.23

[9] A.g.e., s.21

[10] "Popülizm"i, "demokratik otoriterlik", "liberal temelinden vazgeçen bir demokrasi" diye tanımlayan Oliver Roy eşdeğer kavram olarak "illiberal demokrasi"yi kullanır. Böylece "illiberal demokrasi"nin, ideal varsayılan liberal demokrasinin kusurlusu, defolusu olduğunu anlarız.

[11] Kimera, birden fazla hayvana özgü uzuvları olan, genellikle gövdesinden yükselen ikinci bir keçi başına ve yılan şeklinde bir

kuyruğa sahip bir aslan olarak tasvir edilen, ayrıca ağzından ateş püskürten mitolojik bir yaratık.

[12] Bazı yorumcular “sağ popülizm”i aşırı sağa göre ılımlı bulmaktadırlar.

[13] Brezilya İşçi Partisi PT’nin adayı olarak 2002 seçimlerinde %61 oyla başkan seçilen Lula, birçok sendikayı, Marksistleri, demokratları, feministleri, sol eğilimli Hristiyanları, aydınları, topraksız köylüleri temsil ediyordu. Başarısı sol çevrelerde Latin Amerika’da yeni bir model olarak algılandı.

[14] “Sol popülizm” dendiğinde sadece Laclau, Negri, Melenchon gibi liberal demokratlar kastedilmiyor. Adları fazla telaffuz edilmese de radikal devrimci hareketler ve komünistler de buna dahil ediliyor: “Ekim devrimine sol popülizm kategorisinden bakılırsa en başarılı sol popülizmdir. Mao’nun liderliğindeki Çin devrimi başka bir sol popülizm örneğidir. Bu sol popülizm bu hareketleri iktidara getirmiştir.” (Hüseyin Çakır, <http://www.marmarayerelhaber.com/Huseyin-CAKIR/58017-iktidarda-ve-muhalefette-sol-populizm>)

[15] Roger Griffin, Faşizmin Doğası, İletişim Yayınları, 2014-İstanbul, s. 166-167

[16] Roger Eatwell, Karşılaştırmalı Faşizm Çalışmaları içinde, “Kapsayıcı Faşizm’in Doğası”, İletişim Yayınları, 2015-İstanbul, s.240

[17] Hitler, Bolşevizmin ortadan kaldırılmasını içeren Doğu topraklarının fethine daha Kavgam’ı yazdığı sırada karar vermişti.

[18] Hitler, NSDAP’ın dışındaki örgütleri kaldırdı, yakınındaki völkisch kökenlilerin kendine biat etmeyenlerini ise tasfiye etti. Otto Strasser 1930’da sürgüne yollanırken, George Strasser ve Ernst Röhm ile birlikte SA’nın çekirdeğini oluşturan 1184 kişi “Uzun bıçaklar gecesi”nde (1934’ün 30 Haziran’ını, 1 Temmuz’a bağlayan gece) imha edildi.

Kaynak:

<https://sendika.org/2021/03/dun-ve-bugun-fasizm-neo-fasizm-1-610181/>

<https://sendika.org/2021/03/neo-fasizm-2-yukselis-ve-bolunme-610469/>

<https://sendika.org/2021/03/neo-fasizm-3-sag-ve-sol-populizm-610933/>